

IETS OVER DEN PELIKAAN. ¹

In mijne Geschiedenis en Beschrijving van Haarlem (Deel III, blz. 149) schreef ik o. a. het volgende:

“Ongetwijfeld valt de aandacht van ieder bezoeker van het Koor — der Grootte Kerk — ook op den grooten koperen lessenaar, die er reeds sedert het einde der 15de eeuw in den vorm van een pelikaan (!) ², op een voetstuk van hetzelfde metaal staat, oorspronkelijk bestemd was ten dienste der “provdydiers” of voorzangers. Deze lessenaar, die tot omstreeks 1850 gebruikt werd bij de huwelijksinzegeningen, weegt met den voet, waarop hij draait, 365 kilogram en werd door het St. Chrispijns- of Schoenmakersgild aan de kerk ten geschenke gegeven. Volgens WOLFF ³ werd dit product van 16de-eeuwsche metaalbewerking in 1506 van het beste metaal gemaakt door JOHAN FLORIS en op St. Crispynsdag van genoemd jaar op het hooge Koor geplaatst. Wij weten niet, aan welke bron WOLFF deze mededeeling, wier juistheid wij zeer betwijfelen, ontleende; dit evenwel gaat zeker, dat in 1498 aan Jan Fyerÿ, te Mechelen, (mogelijk dezelfde, die elders Fyerens wordt genoemd) werd besteed het maken van een “*pullumtrum*” (pulpitum = lessenaar) en dat het door hem geleverde werkstuk, waarvan de kosten grootendeels werden gedragen door zekeren Arÿaen Jansz., op St. Crispynsdag 1499 op het Koor werd geplaatst. Zie hier, wat het Kerkelijk Register van 1498 ons omtrent een en ander mededeelt. “Item besteet Jan fÿerÿ van mechelen een pullumtrum staende op dat Koer daer die provdydiers an staen sullen, ende sal wesen een *pullikaen*”

¹ Naar aanleiding van het opstel van Dr. D. LUBACH, over den traditioneele en den natuurhistorischen pelikaan, voorkomende in het Album der Natuur, bl. 287 en bl. 383.

² Wij hebben in dien koperen vogel nooit een *pelikaan*, wel een *arend* of soortgelijke *roofvogel* gezien.

³ Hij schreef een werkje over de Grootte of St. Bavokerk te Haarlem.

met haer jonghen na uutwysinge der patroen die ons daer of comen sal (naar de teekening, die ons daarvan zal worden aangeboden) ende dese saeke sal ons tot een goet ende brenghen aryaen janszoen onse poorter, ende dit werrie ghemaect wesende, soe isser een goet persoon in die Kerrie daertoe te hulp commen sal jx @ vlaems; ende hierop betaelt ende ghegeven aryaen jansz. keetelboeter de somme van xxx enkel gulden gerekent xxvij St. Somma an guld. current xj½ rh. gul. current, solvit aernt jansz. op rekenine opte derde dach van Septembr. noch ghegeven xxxvij½ rh. gl. current waleberts gelts ende noch vier r. g. ende tien St. waleberts gelts, dus ys die *pellicaen* betaelt."

Een andere aanteekening, aan het hetzelfde K. Register ontleend, deelt ons eenige der voorwaarden mede, waarop de aanbesteding van het "*pultrum*" plaats had: "Item dat hondert van dat *pultrum* sal costen xv r. g. current ende salt ons leveren in de waghe tantwerpen daer wij af ontfangen hebben tot haerlem xc hondert pont ende xiv pont tweleke in als (alles) suver ghecost heeft xxjx @ gl. ende x St., ende is op dat Koer gestelt op Sinte Crispÿnsdach a^o mccccxjx."

Aan deze laatste aanteekening zijn nog een paar andere bijzonderheden toegevoegd. De eerste heeft betrekking op het terugvorderen van vrachtpenningen, door kerkmeesteren ten behoeve van het door Jan Fÿery vervaardigde *pulpitum* betaald; terwijl de andere ons doet vermoeden, dat kerkmeesteren tegelijk met het groot *pulpitum* — de *pelikaan met zijne jongen* — denzelfden maker ook de vervaardiging opdroegen van een lessenaar ten behoeve der kinderen — koorknepen, misdienaars. Zoo althans meenen wij de volgende woorden van het Kerkelijk Register te moeten verstaan: "Ende hij (Jan Fÿery) soude mede ghemaect hebben voir een gelt daer die kinderen op broviduren (providuren, voorlezen, voorzingen), sonder daermede beterynge ofte hebben ende xv St. van vracht dat mede te eisen van jan fyery."

Uit het door ons reeds vroeger aangehaalde K. Register van 1537 blijkt, dat in de nabijheid van den koperen lessenaar de groote of Paaschkandelaar stond, die, even als deze, door een houten (?) omheining van de overige koorruimte was gescheiden:" A^o 1537. Item gherekent met aernt claesz. kistenmaker sinter jelisdach A^o xxxvij van die tralyen omme die *pellicaen* ende die grote candelaer — om die *pellicaen* vijftich St. ende om die candelaer xxxv St."

Ook in de K. Registers van vroegere jaren, o. a. in dat van 1521,

worden beide koormeubelen genoemd, en wel bij gelegenheid, dat zekere Katryn Reijersdochter aannam "te Schueren die *pellicaen* (en) die grote candelaer opt coer"; terwijl eene aantekening in meerge- noemd Register van 1537 ons doet zien, dat kerkmeesters behoorlijk zorg droegen voor het onderhoud en de reinheid van al het koperwerk, dat zich in de kerk bevond. Die aantekening luidt als volgt: "Die kerckmeesters sellen gheven, te weten, dat ic, marytje pieter jans wÿt die tralyen, die croenen ende blakers ij mael in een jaer sal scuren ende het font, die *pullicaen* ende *paeskaler* (paaschkandelaar) iij maal tsjaers die kalairs (kandelaars) opt hoge outair alle lieve vrouwen avonts." —

Het Schoenmakers- of St. Crispÿngild deed dus niet slechts door de schenking van den voorschreven koperen lessenaar van zijne belang- stelling in de St. Bavo blijken, maar schonk deze bovendien "een Kroon" ghemaect van korintisch koper."

Haarlem, 15 Nov. 1882.

F. ALLAN.
